

SULEYHİLER

(الصليحيون)

**Yemen'de hüküm süren
bir Şii hânedanı
(1047-1138).**

Kurucusu Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed es-Suleyhî, Himyerî asıllı olup Hemdân kabilesine mensuptur. Hânedan adını muhtemelen kabile reislerinden Suleyh'e (İbn Hallikân, III, 415) veya Harâz'a bağlı Aslûh'a (Kâdî Hüseyin b. Ahmed el-Arsî, s. 24) nisbetle almıştır. Şâfiî fakihî ve kadısı olan babası Muhammed b. Ali es-Suleyhî, San'a'nın güneybatısındaki Harâz bölgesinde yaşayan çok etkili bir kişi idi. Harâz'da Şâfiî mezhebine göre yetiştirilen Ali gençlik yıllarında, babasının nüfuzundan yararlanmak amacıyla sık sık kendilerini ziyarete gelen İsmâîlî dâisi Âmir b. Abdullah ez-Zevâhî ile tanıştı. Zeki bir çocuk olan Ali'ye İsmâîlî öğretisini benimseten Zevâhî talebesinin yeterli düzeye geldiğini görünce kendisini halifelğine tayin etti; ölmeden önce kitaplarını ve mirasını Fâtımî Halifesi Müstansır-Billâh'ın onayıyla ona bıraktı.

Daha önceki Şii dâîilerinden farklı bir yol izleyen Suleyhî on beş yıl boyunca Yemen-Mekke hac yolunda rehberlik yaptı ve bu sırada İmâmîyye mezhebince davette bulundu; bu politikasında başarı kazanınca Yemen'in pek çok bölgesinden çeşitli grupları çevresine topladı. Ancak güçlendiği ve isyan edeceği haberinin yayılması üzerine Lihâb hâkimi İbn Cevher bölgesinde bulunan onun yandaşlarına saldırarak çoğunu esir aldı. Bu durum karşısında Suleyhî isyan etti ve Cebelimesâr'ı ele geçirerek İsmâîlî davetini yaymak için oraya yerleşti (439/1047 veya 429/1038). Bu arada Tihâme hâkimi Necâh'tan çekindiği için asıl maksadını gizleyip onunla iyi ilişkiler kurmaya özen gösterdi. Suleyhî'nin bu başarısı çevredeki hükümdarların tepkisini çekti ve önce Sa'de hâkimi Ca'fer b. Kâsım b. Ali el-İlânî, ardından Yemen'in batısında hüküm süren Ca'fer b. Abbas eş-Şâverî saldırıya geçti. Fakat Ali ikisini de yendi ve özellikle Ca'fer b. Abbas'tan büyük miktarda ganimetle Harâz bölgesinin tamamını aldı; daha sonra Ebû Hâşid el-Hâşidî'yi yenilgiye uğratarak San'a'yı ele geçirip merkez edindi (440/1048). Onun Yemen'in başşehri San'a'ya hâkim olup kendine merkez yapması bu defa Sa'de hâkimi Zeydî İmam Ebû'l-Feth ed-Deylemî'nin saldırısına yol açtı; ancak imam 444'te (1052) Necdül-

câh'ta yapılan savaşta yenildi ve maktul düştü. 445'te (1053-54) Senâ da Suleyhîler'in eline geçti. 448 (1056) yılında bölgede hüküm süren Selâme b. Dahhâk el-Hâşidî, Ali b. Za'fân el-Hâşidî ve Abdullah b. Ca'fer b. Kâsım el-İlânî ittifak kurup güçlerini Hâz'da bir araya getirdilerse de Suleyhî atik davranarak onları yendi ve Hirâbe'yi zaptetti. O sırada Necâh ile ilişkileri bozulan Suleyhî, Zerâib'de yapılan savaşta onu ve mütteliklerini mağlûp etti (450/1058). Ardından kendisi için tehdit gördüğü Necâh'ı dostluk kurup hediye ettiği bir câriye vasıtasıyla zehirleterek Zebîd'i ele geçirdi (452/1060). Bu başarılarından sonra Fâtımî Halifesi Müstansır-Billâh'tan Yemen'de ağıktan davette bulunmak için izin aldı ve yönetimini ona onaylattı. Ardından Hadramut, Güney Yemen ve Aden bölgelerindeki küçük emirlikleri kendine bağlayan Suleyhî, Abbâsî halifesine tâbi Mekke şerifi Ebû Abdullah Şükr b. Ebû'l-Fütûh el-Hüseyinî'ye karşı Müstansır-Billâh'ın da isteğiyle bir sefer düzenlemek için harekete geçti. Zilhicce 454 (Aralık 1062) hac mevsiminde büyük bir kuvvetle Mekke'ye geldiğinde Şerif Şükr b. Ebû'l-Fütûh'un öldüğünü ve yerine Muhammed b. Ca'fer b. Ebû Hâşim el-Hüseyinî'nin geçmiş olduğunu gördü. Mekke'de işleri düzene koyan ve hutbeyi tekrar Fâtımî halifesi adına okutan Suleyhî halka çok iyi davrandı ve idareyi yine Muhammed b. Ca'fer'e bırakarak ertesi yıl Yemen'e döndü ve ülkenin tamamına hâkim oldu.

Necâh'ın Ali es-Suleyhî tarafından öldürülmesinin ardından iki oğlu Kızıldeniz'deki Dehlek adasına kaçtı ve Suleyhî'ye karşı mücadelelerini oradan sürdürmeye başladı. 459 (1067) yılında yerine oğlu el-Melikü'l-Mükerrrem Ahmed'i vekil bırakarak hânedan mensuplarını ve bölgenin eski hâkimlerini yanına alıp hacca giden Suleyhî, Mehcem şehri yakınlarında Necdül-câh Necâh'ın büyük oğlu Saîd el-Ahvel'in saldırısına uğradı, kardeşi ve hânedanın diğer mensuplarıyla birlikte öldürüldü, hanımı da esir alındı (tarih konusundaki tartışmalar için bk. Umâre el-Yemenî, s. 55). Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed es-Suleyhî döneminde Yemen'in birliği sağlanmış, Fâtımîler'e sembolik bir itaat göstermenin ve hediye göndermenin dışında bağımsız hareket edilmiştir. Suleyhî, Yemen'de halkın çoğunluğunu teşkil eden Sünnîler'e karşı çok müsamahalı bir politika izlemiş ve Şii olmayanlara mezheplerini istedikleri gibi yaşama hakkı vermiştir. Hac yollarını ıslah ederek güvenlik altına almış, ül-

kede istikrarın sağlanması sebebiyle iktisadî hayat ve ticaret canlanarak fiyatlar ucuzlamıştır.

Ali es-Suleyhî'nin ölümünün ardından yerine oğlu el-Melikü'l-Mükerrrem Ahmed es-Suleyhî geçti. Fakat hâkim olduğu hemen her yerde isyanlar çıktı; kendisi de San'a'da muhasara edildi. Öncelikle Yemen'de çıkan isyanları bastıran Mükerrrem annesini ellerinde esir tutan Necâhîler üzerine yöneldi ve 460 (1068) yılında Zebîd yakınında yapılan savaşı kazanarak şehre girdi ve annesini kurtardı. Ardından bu mücadelesi sırasında tekrar isyan eden kabileleri itaat altına aldı. Ancak San'a'ya döndüğünde Necâh'ın oğlu Saîd el-Ahvel'in Zebîd'i yeniden ele geçirdiğini öğrendi ve onu mevzilendiği Cebelüşşair'de yenerek öldürttü. Bir müddet sonra felç geçiren el-Melikü'l-Mükerrrem Ahmed devlet işlerini çok zeki bir kadın olan karısı Seyyide Hürre Ervâ bint Ahmed'e bıraktı. Seyyide Hürre devlet merkezini San'a'dan Zücible'ye taşıdı. el-Melikü'l-Mükerrrem 477 (1084) yılında ölmeden önce yerine önemli devlet adamlarından Ebû Himyer Sebe b. Ahmed b. Muzaffer es-Suleyhî'nin geçmesini vasiyet etti. Ancak Seyyide Hürre, Fâtımî halifesinin de onayını alarak çocuk yaştaki oğlu Ali'yi tahta çıkardı ve yönetimi daha etkin biçimde eline aldı. Bu dönemde Zebîd, Necâhîler tarafından ele geçirildi (482/1089).

Seyyide Hürre devleti danışmanları ve valileri vasıtasıyla yönetiyor, bunların başında da Sebe b. Ahmed es-Suleyhî geliyordu. Ancak genç hükümdarın ölümünün ardından Sebe b. Ahmed tekrar tahtta hak iddia etti ve durumunu güçlendirmek için yaptığı evlenme teklifini reddeden Ervâ'ya karşı düşmanca bir tutum takındı. Bunun üzerine halifenin emriyle taraflar -kâğıt üzerinde kalan- bir evlilik akdi imzaladılar. Sebe 491 (1098) yılında öldü ve San'a da Suleyhîler'in elinden çıktı. Ervâ, Sebe'nin ölümünden sonra devletin en güçlü kişisi haline gelen Ta'ker Valisi Mufaddal b. Ebû'l-Berekât'la iştişareye başladı; devletin hazinesini de ona emanet etti. Necâhîler'e karşı başarılı mücadele veren Mufaddal 504'te (1110) öldü. Ervâ önceleri devlet işlerinde Mufaddal'ın amcasının oğlu Taiz Valisi Es'ad b. Ebû'l-Fütûh el-Himyerî'yi danışman seçtiyse de bir müddet sonra Kahire'ye mektup yazarak devlet işlerinde danışacağı birini istedi. Fâtımî Veziri Efdal b. Bedr el-Cemâî 513 (1119) yılında İbn Necîbüddele'yi gönderdi. Merkez olarak Cened'e yerleşen İbn Necîbüddele, Güney Yemen'de sükûneti sağladı. 519'da (1125)

Ervâ'nın yaşlandığını ve artık devleti yönetmeye ehil olmadığını ileri sürdü. Ervâ'nın taraftarları onu Cened'de kuşattılar. Yakalanan İbn Necîbüddeve, Ervâ tarafından Mısır'a gönderildiği sırada yolda öldü (529/1135). Küçük Belkis lakabıyla da tanınan ve vasiyeti İsmâîlî akidesiyle ilgili çok önemli bir tarihî belge niteliği taşıyan Seyyide Hürre Ervâ 532 (1138) yılında doksan yaşlarında öldüğünde Suleyhiler'e ait şehir ve kalelerin birçoğu Zürey'iler'in eline geçmişti. Ancak Suleyhiler'e mensup bazı emirler VI. (XII.) yüzyıl sonlarına kadar bazı kaleleri ellerinde tutmaya devam ettiler. Çeşitli imar faaliyetlerinde bulunan Suleyhiler, Yemen'in tarihinde önemli rol oynayan hânedanlardan biridir. Suleyhiler döneminde yaşayan İbn Mâlik el-Hammâdî *Keşfü esrârî'l-Bâtinîyye* adıyla bir eser yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hammâdî, *Keşfü esrârî'l-Bâtinîyye* (nşr. İzzet Attâr), Kahire 1357/1939; Müstansır-Billâh el-Fâtîmî, *es-Sicillâtü'l-Müstaşşırıyye* (nşr. Abdül-mün'im Mâcid), Kahire, ts. (Dârü'l-fikri'l-Arabî), tür.yer.; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VIII, 78; Umâre el-Yemenî, *el-Müfîd fi ahbâri Şan'â' ve Zebîd* (nşr. Süleyman Mahmûd), Kahire, ts. (Matbaatü Mısır), s. 47-80; İbnü'l-Esrî, *el-Kâmil*, IX, 614 vd.; X, 30, 55-56; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 411-415; Abdülbâkî b. Abdülmecîd el-Yemânî, *Târîhu'l-Yemen: el-Müsemmâ Behcetü'z-zemen fi târîhi'l-Yemen* (nşr. Mustafa Hicâzî), Beyrut 1985, s. 49-60; İbnü'd-Deybâ, *el-Fazlî'l-mezîd 'alâ buğyeti'l-müstefîd fi ahbâri medineti Zebîd* (nşr. Yûsuf Şülhud), San'a 1983, s. 55-65; a.m.f., *Buğyetü'l-müstefîd fi ahbâri medineti Zebîd* (nşr. Abdullah Muhammed el-Habeşî), Beyrut-San'a 1979, s. 45-56; Yahyâ b. Hüseyin es-San'ânî, *Gâyetü'l-emânî fi ahbâri'l-kuşri'l-Yemânî* (nşr. Saîd Abdülfettâh Âşûr), Kahire 1388/1968, s. 247-295; Kâdî Hüseyin b. Ahmed el-Arşî, *Bülûgu'l-merâm*, Kahire 1939, s. 24-27; M. Cemâleddin Sürür, *Siyâsetü'l-Fâtîmiyyîne'l-hâriciyye*, Kahire 1396/1976, s. 82-107; Hayât Abdülkâdir Ahmed el-Mürsî, *Devrû's-Seyyide el-Hurre Ervâ bint Ahmed eş-Şuleyhî fi'l-Yemen* (yüksek lisans tezi, 1400/1980), Câmîatü Ümmi'l-kurâ Külliyyetü's-şeria ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye; Muhammed b. Ahmed el-Akilî, *Târîhu'l-Mihlâfi's-Süleymânî*, Riyad 1402/1982, I, 142-173; C. E. Bosworth, *Islamic Dynasties*, Edinburgh 1996, s. 102-103; Hüseyin b. Feyzullah el-Hemdânî - Hasan Süleyman Mahmûd el-Cühenî, *eş-Şuleyhîyyün ve'l-hareketü'l-Fâtîmiyye fi'l-Yemen*, Dimaşk, ts. (Dârü'l-muhtâr); İsmâüddin Abdürraûf el-Fikî, *el-Yemen fi zillil-İslâm*, Kahire, ts. (Dârü'l-fikri'l-Arabî), s. 145-193; Samer Traboulsi, "The Queen was Actually a Man: Arwa bint Ahmad and the Politics of Religion", *Arabica*, L/1, Leiden 2003, s. 96-108; D. de Smet, "La valorisation du féminin dans l'ismaélisme tayyibite: Le cas de la reine yéménite al-Sayyida Arwa (1048-1138)", *MUSJ*, LVIII (2005), s. 107-121; Neşet Çağatay, "Suleyhiler", *İA*, XI, 17-21; G. R. Smith, "Şulayhids", *EI*² (İng.), IX, 815-817.

SULH

(الصُلْح)

**Karşılıklı rıza ile
çekişmeyi ortadan kaldıran akid
veya görülmekte olan davanın
anlaşmayla sona erdirilmesi
anlamında fıkıh terimi.**

Sözlükte "barışma, barış, uzlaşma, anlaşma; barıştirma" gibi anlamlara gelen **sulh** kelimesi, fıkıh terimi olarak bireyler veya toplumlar arasındaki çekişmelerin anlaşmayla sona erdirilmesini veya bu nitelikteki anlaşmayı ifade eder. Bu terim, fıkıh literatüründe daha çok "fertler arasında mevcut bir anlaşmazlığın karşılıklı rıza ile ortadan kaldırılmasını konu alan akid" veya görülmekte olan bir davanın anlaşmayla sona erdirilmesi anlamında kullanılır ("toplumlar arası çekişmeye son veren anlaşma" mânasındaki kullanımı için bk. **SULH**).

Kur'an-ı Kerim'de sulh ve ıslâh kelimeleri yanında aynı kökten türeyen fiiller kullanılarak yeminin insanların arasını bulmaya engel kılınmaması istenmiş (el-Bakara 2/224); vasiyetle ilgili ihtilâf (el-Bakara 2/182), karı-koca arasında geçimsizlik (el-Bakara 2/228; en-Nisâ 4/35, 128), iki müslüman topluluğun çatışma içine girmesi (el-Hucurât 49/9) durumlarında barışma, barıştirma ve sulh olma teşvik edilmiş, genel olarak müslümanların arasını bulmanın bir görev olduğu belirtilmiş (el-Enfâl 8/1; el-Hucurât 49/10) ve sulhun mutlak mânada iyi bir çözüm yolu sayıldığına dikkat çekilmiştir (en-Nisâ 4/128). Hadislerde de aynı kelimeler sıkça geçmekte (Wensinck, *el-Mu'cem*, "şlh" md.), özellikle Allah'ın haram kıldıklarını helâl ve helâl kıldıklarını haram duruma getirmedikçe müslümanlar arasında yapılacak her türlü sulhun câiz olduğu belirtilmekte (Ebû Dâvûd, "Aşkziye", 12; Tirmizî, "Aşkâm", 17) ve Hz. Peygamber'in Mekkeli müşriklerle yaptığı Hudeybiye Antlaşması ile kişiler arasındaki uyumsuzlukları sona erdirmek üzere gerçekleştirdiği barış uygulamaları hakkında bilgi verilmektedir (Buhârî, "Şulh", 13; Nesâî, "Veşâyâ", 4; Ebû Dâvûd, "Aşkziye", 12; Beyhakî, VI, 63).

Meşruyeti Kur'an ve Sünnet'in yanı sıra icmâ ile de desteklenen sulthan fıkıh eserlerinin muâmelâtla ilgili hemen bütün bölümlerinde söz edilmekle birlikte "hüdne" (muâhede), "musâlaha, muâhede" gibi terimlerle adlandırılan ve İslâm devletinin isyankârlarla yahut savaş halinde ol-

duğu devletlerle yaptığı anlaşmayı ifade eden sulh siyer bölümünde; eşler arasında meydana gelen anlaşmazlıkların giderilmesini sağlayacak sulh nikâh bölümünde; görülmekte olan bir davayı tarafların karşılıklı rıza ile sona erdirmek için yaptıkları sulh edebü'l-kâdî / kazâ, cinâyet ve kısas bölümlerinde; mirasçılarının tereke ile ilgili gerçekleştirdikleri sulh ferâiz bölümünün "tehâruc" alt başlığında; bireylerin özellikle malî konularda meydana gelen ihtilâfların ortadan kaldırılması amacıyla yönelik olarak yaptıkları sulh ise sulh bölümünde genişçe incelenmiştir. Sulh *Mecelle*'de ibrâ ile birlikte müstakil bir müessese olarak düzenlenmiş, ayrıca başka bazı bölümlerinde de sulthan bahsedilmiştir.

Fertlerin haklarına sahip çıkma çabaları hukukun güçlenmesi açısından önemli görülmekle birlikte her vesileyle mahkemeye gitmenin hem bireye pahalıya mal olacağına hem de toplumu yoracağına ve esasen sulh yapan kimsenin hakkını kullanmış olduğuna dikkat çekilerek birçok hukuk düşünürü tarafından sulh teşvik edilmiş, davanın bir ameliyat olmasına karşılık sulhun bir hıfzıssıhha tedbiri niteliğinde olduğu belirtilmiş (Ansay, s. 156), hatta hukukî ihtilâfların yargı yerine sulh yoluyla hallinin daha iyi olduğunu belirten şu ifade Almanya'da atasözünü haline gelmiştir: "Cılız bir sulh semiz bir davadan daha iyidir" (Önen, s. 11). Pozitif Türk hukukunda sulh, borçlar hukuku hükümleri bakımından kendine özgü yapısı olan sözleşmeler ve medenî yargılama hukuku hükümleri bakımından davayı sonuçlandıran taraf muameleleri arasında incelenir. Alman, İtalyan ve Fransız Medenî kanunlarındakinin aksine Türk Borçlar Kanunu'nda bu sözleşmeye ilişkin özel bir düzenleme bulunmamakta, ancak tam iki tarafa borç yükleyen bir akid olduğu için Borçlar Kanunu'nun 81-82, 106 vd. ile 117/II. maddelerinin sulh sözleşmesine de uygulanacağı kabul edilmektedir. Sulhun âdi sulh ve mahkeme önünde sulh (kazâî, adlî) olmak üzere iki çeşidi vardır. Âdi sulh şekle tâbi değildir. Tarafların serbestçe tasarruf imkânına sahip olmadıkları konularda sulh sözleşmesi yapmaları geçerli kabul edilmez (diğer bazı hükümlerle birlikte bk. Yavuz, I, 4, 19-21). Kazâî sulhun hukukî niteliği geniş tartışmalara konu olmuştur (bu tür sulhun tarihçesi, varlık sebepleri, mahiyeti ve hükümleri hakkında bk. Önen, s. 7-42; Ulusan, V/7 [1971], s. 167, 203).